

20.2.2019

EOAK/257/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

OMAISUUDEN HALLUSSAPITO MIKKELIN VANKILASSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Mikkelin vankilassa vuoden 2018 vaihteessa sijoitettuna ollessaan vankilan henkilökunnan menettelyä muun muassa omaisuuden hallussapitoa ja vankilan vastaanotto-osastolle pääsemistä tai sinne yhteyden saamista koskevissa asioissa. Omaisuuden hallussapidon osalta kyse oli oman kitaran ja hiustenleikkuukoneen haltuun saamisesta. Jälkimmäisen kohdalla kantelussa tuotiin esille laitteen käytön hygieenisyyteen liittyviä perusteita ja todettiin, että laitteen saa haltuun muun muassa Riihimäen vankilassa. Kantelussa kerrottiin myös, että Kuopion vankilassa oli vastikään saatu päätös hiustenleikkuukoneen hallussapidosta. Kantelukirjeessä arvosteltiin myös Mikkelin vankilan profilointia korkean turvaluokituksen laitokseksi ja sen vaikutusta henkilökunnan tekemiin päätöksiin ja työnkuvaan jokaisella osa-alueella.

2 SELVITYS

Selvitys- ja lausuntopyynnössä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen (jälj. IPRA) aluekeskusta pyydettiin toimittamaan kantelun tutkimiseksi tarvittava selvitys Mikkelin vankilasta ja antamaan lausuntonsa asiassa. Edellä mainittujen asiakirjojen ohella käytössäni on ollut hallussapitoa ja oikaisuvaatimusta koskevat päätökset.

Lisäksi pyynnössä todettiin, että selvityksestä ja lausunnosta tulisi käydä selville, onko vankilassa tehty hallussapitoa koskevat muutoksenhakukelpoiset päätökset ja onko niistä haettu oikaisua aluejohtajalta.

Pyysin aluekeskusta myös toimittamaan kantelussa kerrotun Kuopion vankilan kohdalla tehdyn päätöksen hallussapitoasiassa hiustenleikkuukoneen osalta. Aluekeskuksen lausunnosta ilmenevästi Kuopion vankilassa ei ollut tehty hiustenleikkuukonetta koskevaa hallussapitopäätöstä.

Kantelukirjeiden lisäksi aluekeskukselle lähetettiin kantelussa mainitun Varsinais-Suomen hallinto-oikeuden 27.11.2007 antama päätös 07/0803/2 omaisuuden hallussapitoa koskevassa asiassa.

3 RATKAISU

3.1 Mikkelin vankilan turvaluokitus

Kantelija pyysi oikeusasiamiestä vielä kerran selventämään Mikkelin vankilan henkilökunnalle, erityisesti vankien sijoittamisesta vankilassa ja rangaistusajan suunnitelmien päivityksestä vastaavalle rikosseuraamusmiehelle, mikä on laitoksen turvaluokitus. Kantelija kertoi kysyneensä itse ko. henkilöltä mikä on Mikkelin vankilan turvaluokitus, johon tämä oli kantelijan kertoman mukaan vastannut, ettei ole olemassa virallisia turvaluokituksia, mutta Mikkeli on IPRA:n kovin vankila. Kantelija katsoi, että henkilökunnan ylläpitämä mielikuva kovan turvaluokan vankilana vaikuttaa heidän tekemiinsä päätöksiin ja työkuviin jokaisella osa-alueella.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuojan EOAK/4369/2016 Mikkeliin vankilaan tekemästä tarkastuksesta laaditussa pöytäkirjassa (s. 53–54) todettiin edellä esitettyyn liittyen seuraava.

Tarkastuksella on tullut sellainen kuva, että suhtautuminen vankeihin liittyy vankilan asemoitumiseen korkean turvallisuustason vankilaksi, eräänlaiseksi IPRA:n Riihimäen vankilaksi tai Turun vankilaksi. Toisaalta tällöin asiassa aiheuttaa ihmetystä se, miksi vankilassa sitten toimitaan kyseisellä tavalla, vastoin Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksia ja päinvastoin heikennetään vankilaturvallisuutta. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksissa (2015) on todettu mm. seuraavaa:

”Henkilöstöltä edellytetään sellaisia tietoja, taitoja ja valmiuksia, jotka mahdollistavat motivoivan työotteen ja vuorovaikutuksen asiakkaiden ja vankien kanssa. Turvallisuutta luodaan ensisijaisesti positiivisin keinoin, joista keskeinen on henkilökunnan ja rikosseuraamusasiakkaan välinen vuorovaikutus. Vuorovaikutuksessa toteutetaan Rikosseuraamuslaitoksen arvojen mukaista ihmisarvoa kunnioittavaa ja oikeudenmukaista kohtelua. Rikosseuraamusasiakasta motivoidaan ja tuetaan rikollisuudesta irtautumiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Turvallisuutta luodaan myös asianmukaisilla fyysisillä olosuhteilla ja täytöntöönpanon tavoitteita tukevilla toiminnoilla sekä päiväjärjestyksellä. Vuorovaikutuksellinen, inhimillinen ja oikeudenmukainen kohtelu sekä rikosseuraamusasiakkaan osallistuminen toimintoihin tukevat niin ikään rikoksenteon estämisen tavoitetta. Päivittäisellä tarkastustoiminnalla ja muilla valvontatoimenpiteillä edistetään turvallisuutta. Tällä toiminnalla ja vankituntemuksella sekä vuorovaikutuksella luodaan pohja päivittäiselle laitosturvallisuudelle. Lainsäädännön mahdollistamia erityisiä keinoja turvallisuuden ylläpitämiseksi, laitosturvallisuuden varmistamiseksi sekä järjestyksellisten ja rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi ja selvittämiseksi käytetään tilanteissa, joissa lainsäädännössä niiden käytölle on edellytykset. Hyvän ja korrektilin kohtelun vaatimus korostuu tehtäessä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuvia toimia. Ne tehdään ammattimaisesti ja mahdollisimman hienotunteisesti. Dynaamisessa turvallisuuskäsityksessä turvallisuus nähdään kaikkia koskevana ja kaikkeen liittyvänä ajattelutapana. Siinä korostuu vuorovaikutuksen, läsnäolon ja havainnoinnin merkitys. Vankilassa dynaaminen turvallisuus tarkoittaa työskentelymenetelmää, jonka avulla henkilökunta asettaa etusijalle vankien kanssa tapahtuvan päivittäisen kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen aloittamisen ja ylläpitämisen. Dynaaminen turvallisuus perustuu korkeaan ammattietiikkaan ja sillä pyritään takaamaan hyvä järjestys, kuntoutuminen ja vapautteen valmistautuminen.

Vuorovaikutustaitojen näkeminen osana ammatillisuutta on tärkeä asia luottamuksellisen asiakkuussuhteen syntyemisessä. Ammatillisessa vuorovaikutuksessa omia tunteita osataan säädellä ja näin kyetään vuorovaikutustilanteessa hallitsemaan omaa käyttäytymistä tunnetilasta huolimatta. Rikosseuraamusasiakkaiden yhteiskuntaan integroitumista tuetaan mm. lisäämällä kuntouttavaa ja arjen selviytymistä painottavaa yksilökohtaista lähiyötä. Lähiyö on tavoitteellista vuorovaikutusta, jonka pyrkimyksenä on vahvistaa rikosseuraamusasiakkaan muutosmotivaatiota ja arkielämän taitoja sekä tukea päihitteettömyyttä ohjauksen, neuvonnan ja toiminnallisten aktiviteettien sekä verkostoyhteistyön kautta. Tämä tarkoittaa asiallista asennoitumista rikosseuraamusasiakkaaseen, aktiivista kiinnostusta hänen tilanteeseensa sekä palveluohjausta, jonka avulla edistetään rikosseuraamusasiakkaan pääsyä muun muassa rangaistusajan suunnitelman mukaiseen tavoitteeseen.”

AOA katsoo, että vankilan toimintakulttuurin ja asenneilmapiirin muuttaminen vankeja kohtaan Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjausten mukaiseksi on erittäin tärkeää. Vankilan luopuminen sen omista, muista vankiloista selvästi eroavista perusteettomista ja lainvastaisista toimintatavoista todennäköisesti parantaisi myös vankilan ilmapiiriä.

Mikkelin vankilan vastineen mukaan jatkossa ruokaa ei anneta sellin ovesa olevan luukun kautta. Vankilassa aloitetaan vuoden 2017 toiminta- ja kehittämissuunnitelman mukaan erilaisia vankien kohteluun sekä vankien ja henkilökunnan välisiin suhteisiin vaikuttavia hankkeita. Vankilassa otetaan käyttöön vankipalautejärjestelmä. Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuuslinjauksia toimeenpano on ollut toimintasuunnitelmassa vuodesta 2016 alkaen ja niiden toteuttaminen jatkuu edelleen.

Aluekeskukselle antamassaan selvityksessä Mikkelin vankilan johtaja totesi kantanaan kantelijan kirjeessään vankilan profiloinnista korkean turvaluokituksen vankilaksi kertomaan, että hänen ymmärtääkseen luokitusta ei ole vahvistettu ja paikallisesti viimeistään oikeusasiamiehen loppuvuonna 2016 mahdolliset tuota (luokitusta) koskevat puheet olisi pitänyt lopettaa.

Katson, että kantelukirjeessä laitoksen turvaluokituksesta esitetty ei anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.2 Kitaran hallussapito

Kantelijan mukaan hänellä oli ollut hallussaan oma kitara kaikissa muissa vankiloissa, mutta Mikkelin vankilassa se oli otettu pois perustelematta. Kirjeen mukaan kantelijalle oli kerrottu, että hän pääsee kerran viikossa musiikkihuoneeseen. Kantelija totesi kaikkien tietävän, että jos soittaa päivittäin jotain instrumenttia, niin kerran viikossa tapahtuva harjoittelu ei auta ylläpitämään soittotaitoa yllä. Kantelija kertoo pyytäneensä vankilan johtajalta perusteluja, mutta johtaja ei ollut vastannut hänelle lähetettyihin asiointilomakkeisiin eikä häntä päässyt tapaamaan.

Vankilan johtajan antaman selvityksen mukaan kantelijalle oli kitaran haltuun saamisesta tehty kielteinen päätös. Tästä päätöksestä kantelija oli hakenut oikaisua rikosseuraamusalueen johtajalta.

Aluekeskuksen lausunnossa viitattiin vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 momenttiin, josta ilmenevät perusteet esineen tai aineen hallussapidon epäämiseksi. Aluekeskus totesi vankilan perustelleen kielteistä päätöstään sillä, että vankila oli hankkinut vastaavan esineen vangin käyttöön. Aluejohtaja katsoi oikaisuvaatimukseen antamassaan päätöksessä, ettei akustisen kitaran soittamisen omassa sellissä voida katsoa aiheuttavan Mikkelin vankilassa vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 momentin 3. kohdassa tarkoitettua erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle. Aluejohtajan mukaan kitaran hallussapitoa ei voida evätä silläkään perusteella, että vankila on hankkinut vastaavan esineen vangin käyttöön, jos mahdollisuus vankilan hankkiman esineen käyttöön on tosiasiallisesti rajoitettu hyvin vähäiseksi. Toisaalta soittoharrastuksessa katsottiin merkitystä olevan myös soitettavan instrumentin yksilöllisillä ominaisuuksilla.

Aluekeskuksen lausunnon mukaan kantelija oli vaatinut 16.1.2018 vireille tulleeella oikaisuvaatimuksella kielteisen hallussapitopäätöksen kumoamista. Kantelijan oikaisuvaatimus hyväksyttiin 31.8.2018 tehdyllä päätöksellä. Aluekeskuksen lausunnon mukaan kantelijalla olisi ollut mahdollista saada kitara haltuunsa jo 13.4.2018 lukien toisen vangin kitaran hallussapitoa koskeneen oikaisuvaatimuksen ratkaisun jälkeen, kun Mikkelin vankila oli ilmoittanut muuttavansa hallussapitokäytäntöä tältä osin. Kantelija tosin oli jo tosin siirretty 1.2.2018 Turun vankilaan.

Vankeuslain 20 luvussa säädetään muutoksenhausta. Luvun 3 §:n 2 momentin mukaan oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti seitsemän päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimus toimitetaan aluejohtajalle tai vankilan johtajalle. Oikaisuvaatimus on käsiteltävä kiireellisenä.

Jälkikäteen on nähtävissä, että kantelijan lausunnosta, selvityksestä ja oikaisuvaatimuksesta ilmenevien ajankohtien valossa ei ollut mahdollista saada hallussapitoa koskevaa päätöstä oikaisuvaatimukseen sinä aikana, kun kantelija oli Mikkelin vankilassa; kantelija siirrettiin toiseen vankilaan noin kaksi viikkoa oikaisuvaatimuksen esittämisen jälkeen.

Se, että päätös oikaisuvaatimukseen annetaan yli seitsemän kuukautta asian vireille tuloa myöhemmin, ei vastaa käsitystäni lain edellyttämästä asian kiireellisestä käsittelemisestä. Erityisesti asian luonteen ja sen, että aluekeskuksessa oli samanaikaisesti vireillä vastaava samaa vankilaa koskeva ja 13.4.2018 ratkaistu oikaisuvaatimus, huomioiden pidän käsittelyaikaa kohtuuttomana kantelijan kannalta.

3.3 Muutoksenhaku oikaisuvaatimukseen

Kantelijan oikaisuvaatimukseen 31.8.2018 annettuun päätökseen OV/356/2018 oli valitusosoituksen kohdalle kirjattu ”tähän päätökseen ei saa hakea muutosta.” Vankeuslain 20 luvun 4 §:ssä säädetään valituksesta hallinto-oikeuteen seuraava.

Oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun aluejohtajan ja täytäntöönpanojohtajan päätökseen sekä 3 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Valitus tehdään siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä aluejohtajan päätös on tehty. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ja täytäntöönpanojohtajan päätöksestä valitus tehdään Helsingin hallinto-oikeuteen.

Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Vankeuslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan vanki tai tuomittu saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee 9 luvun 1 §:ssä tarkoitettua omaisuuden hallussapidon epäämistä. Kantelijan saamassa oikaisuvaatimus päätöksessä sovellettuna lainkohtana on mainittu 9 luvun 1 §. Kyse on siis ollut nimenomaan asiasta, josta on mahdollista valittaa.

Vankeuslain 20 luvun 2 §:ssä säädetään muutoksenhakukiellosta ja listataan niitä asioita koskevat päätökset, joista ei saa vaatia oikaisua tai valittaa. Lain 9 luvun 1 § ei ole muutoksenhakukiellon piirissä.

Totean, että oikaisuvaatimusasiassa annettuun päätöksen on annettava valitusosoitus, vaikka päätöksessä olisi hyväksytty oikaisuvaatimus. Muutoksenhakukiello koskee ainoastaan niitä päätöksiä, joista erikseen on säädetty muutoksenhakukiello vankeuslain 20 luvun 2 §:ssä.

Oikaisuvaatimuksen johdosta tehdyn päätöksen maininta muutoksenhakukiellosta on selvästi lainvastainen.

Vielä totean, että hallintolain 49 §:n 1 momentin mukaan jos valitusosoitusta ei ole annettu tai päätöksessä on virheellisesti ilmoitettu, ettei siihen saa hakea muutosta valittamalla, viranomaisen on annettava uusi lainmukainen valitusosoitus. Pykälän 3 momentin mukaan valitusaika alkaa kulua uuden valitusosoituksen tiedoksiannosta.

3.4 Hiustenleikkuukoneen hallussapito

Kantelija arvosteli myös hiustenleikkuukoneen pois ottamista. Hänen mukaansa oman koneen saa haltuun muissa vankiloissa jo hygieenisistä syistä, koska hänen mukaansa ei riitä, että yleisessä käytössä olevan koneen puhdistaisi käytön jälkeen. Tätä puhdistusta ei kantelijan mukaan Mikkelin vankilassa tehdä. Kantelija viittasi kirjeessään Varsinais-Suomen hallinto-oikeuden hänelle vuonna 2007 hiustenleikkuukoneen hallussapitoa koskevaan myönteiseen päätökseen. Kantelija kysyi, miksi samoista asioista on aina kanneltava ja kun jostain asiasta saadaan päätös, niin tieto jää aina vankien levitettäväksi eri laitoksiin. Esimerkkinä kantelija kertoi omien vaatteiden käyttöoikeudesta perhe- ja lapsitapaamisiin, jossa kertoi joutuneensa Riihimäen vankilasta tekemään uuden kantelun ennen kuin päätöstä alettiin noudattaa.

Laillisuusvalvoja on vuosien varrella käsitellyt useita sekä hiustenleikkuukoneiden hallussapitoa että vankien parturipalveluita koskevia kanteluita. IPRA:n aluekeskus on nyt käsillä olevaan kanteluun antamassaan lausunnossa viitannut oikeusasiamiehen 23.2.2015 antamaan ratkaisuun (2228/2014), jossa painotettiin normaalisuusperiaatteen valossa hiusten merkitystä yksilön ulkonäön lisäksi myös itsetunnolle, siisteydelle ja identiteetille. Aluekeskus niin ikään viittasi apulaisoikeusasiamiehen toukokuussa 2017 tarkastuksesta laadittuun pöytäkirjaan, jossa käsiteltiin parturipalvelujen saatavuutta Mikkelin vankilassa.

Aluekeskuksen mukaan Mikkelin vankilan tulee jatkossakin pyrkiä aktiivisesti selvittämään paikallisilta palveluntuottajilta heidän halukkuuttaan ja mahdollisuuksiaan tulla tarjoamaan vankilaan kohtuuhintaisia parturipalveluita. Sen lisäksi vankilan tulisi aluekeskuksen mukaan harkita hiustenleikkuukoneiden hankkimista kanttiinimyyntiin niitä vankeja varten, joiden mielestä osastojen yleisten koneiden käyttäminen ei ole riittävän hygieenistä.

Nyt käsillä olevassa asiassa kantelija ei tehnyt oikaisuvaatimusta, vaan viittasi Turun hallinto-oikeuden 27.11.2007 antamaan päätökseen 07/0803/2 hiustenleikkuukoneen hallussapidosta. Tuossa ratkaisussa hallinto-oikeus kumosi aluevankilan johtajan (nyk. rikosseuraamusalueen) ja vankeinhoitoesimiehen (nyk. rikosseuraamusesimiehen) päätökset ja palautti asian vankeinhoitoesimiehelle uudelleen käsiteltäväksi.

Tämän asian osalta kantelussa kerrottu ei anna minulle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että saatan osan edeltäjäni apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujan aluekeskuksen lausunnossa viitattuun ratkaisuun esittämästä tiedoksi yleisellä tasolla.

En voi olla lopuksi puuttumatta keskushallintoyksikön lausunnossa todettuun, jonka mukaan vangit käyttävät ilmeisesti vankilan tarjoamaa parturikonetta, jolloin heillä ei ole suurta tarvetta vankilan ulkopuoliselle parturille. Normaalisuusperiaatteen merkityksen sisäistämisen kannalta pidän tärkeänä, että jokainen rikosseuraamusalalla suljetussa laitoksessa työskentelevä arvioisi omalta kohdaltaan hiusten merkityksen yksilön ulkonäön lisäksi myös itsetunnon, siisteyden ja identiteetin kannalta. Samalla tulisi pyrkiä vilpittömästi arvioimaan omakohtaiset edellytykset selviytyä käytännössä omien hiuksien parturoinnista ”vankilan tarjoamalla parturikoneella” tai lähtökohtainen halukkuus antautua sattumoisin samassa laitoksessa olevan toisen, usein tuntemattoman, henkilön parturoitavaksi. Parturointivälineiden (leikkurit, sakset ym.) hygieenisyydestä ja toimintakunnosta huolehtiminen edellyttää käsitykseni mukaan varsinkin laitostyössä ammatillisesti orientoituneen vastuuhenkilön nimeämistä. Pidän myös em. välineiden turvallisen käytön edellytyksenä lähtökohtaisesti niiden käyttöön huolellisesti perehtyneen tai ammatillisesti koulutetun henkilön nimeämistä vankilan henkilökunnasta tai laitoksen ulkopuolelta.

3.5 Vastaanotto-osaston toiminta ja asiointilomakkeisiin vastaaminen

Vankilan selvityksessä ei otettu kantaa kantelussa esitettyyn, jonka mukaan vankien vastaanotto-osastolle eli narikkaan lähettämiin asiointilomakkeisiin ei vastata eikä narikassa pääse myöskään asioimaan. Kantelija moitti myös johtajaa asiointilomakkeisiin vastaamatta jättämisestä. Vankilan johtajan mukaan vankilan vastaanotto-osaston toiminnan parannus ”otti takapakkaa” vuodenvaihteessa 2017–2018, kun vastaanottoon määrättyjä vartijoita jouduttiin käyttämään muissa tehtävissä. Johtajan selvityksen mukaan nyttemmin tilanne on palautunut kehitysuralle.

Koska Mikkelin vankilan toimintaan ja erityisesti vastaanotto-osaston toimintaan on viimeisen parin vuoden ajalla laillisuusvalvojan taholta kiinnitetty tarkastusten ja kanteluiden tutkimisen yhteydessä erityistä huomiota, en katso nyt olevan kantelussa kerrottujen tietojen perusteella

edellytyksiä enemmälti tutkia vastaanotto-osaston tai vankilan johtajan menettelyä asiointilomakkeisiin vastaamisessa.

Totean kuitenkin yleisellä tasolla laillisuusvalvojan kannanotoissa esitetyn mukaisesti, että vangin asialliseen kirjallisesti esittämään tiedusteluun tulee vastata kirjallisesti tai suullisesti. Tämä velvoite koskee niin vankilan johtajaa kuin muutakin henkilökuntaa.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 oikaisuvaatimuksen käsittelyn kiireellisyydestä ja kohdassa 3.3 muutoksenhausta esittämäni käsitykset menettelyn lainvastaisuudesta Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen johtajan tietoon. Saatan myös kohdassa 3.5 tiedusteluihin vastaamisesta yleisellä tasolla toteamani Mikkelin vankilan tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukseen ja Mikkelin vankilaan.

Lähetän kopion tästä päätöksestä tiedoksi myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön.